

Mõista-mõista, mis see on? Uus, moodne, huvitav, kasulik, kogukas ja ilus!

Metslang, Helle, Mati Erelt, Külli Habicht, Tiit Hennoste, Reet Kasik, Pire Teras, Annika Viht, Eva Liina Asu, Liina Lindström, Pärtel Lippus, Renate Pajusalu, Helen Plado, Andriela Rääbis, Ann Veismann. Eesti grammatika. Peatoimetaja

Helle Metslang. Toimetajad Ellen Niit, Reet Kasik, Külli Habicht, Helle Metslang, Andriela Rääbis. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2023, 1264 lk

Muidugi on see uus „Eesti grammatika“! Ta on **uus**, tõesti uus, sest tuli trükist 2023. aasta päris viimastel päevadel. Olgu mainitud, et eelmise eesti keele grammatika ilmumisaeg jääb 1990. aastate algusesse. Seega on ta üle tüki aja üks uus eesti keele grammatika.

Ta on kahtlemata **moodne**, sest võrreldes eelmise grammatika ilmumisajaga on tohutult täienenud nii uurimismeetodid ja -vahendid kui ka muutunud keelesse suhtumine üldiselt. Uus grammatika järgib tänapäevast teaduslikku funktsionaalset lähenemist, põhineb tegelikult keelekasutusel, paljuski korpusematerjalil, sh suulisel keelekasutusel, ja on seega olemuselt, nagu autorid ütlevad, nüüdiseesti ühiskeele kirjeldus.

Võrreldes eelmise eesti keele grammatikaga on värskesse väljaandesse lisandunud täiesti uuena foneetika ja fonoloogia osa, suulise keele grammatika osa ning ka sissejuhatusena esitatud põhimõistete selgitus ja lühike eesti grammatikakirjelduse arengulugu. Just suulisele keelele tähelepanu pööramist ja selle teaduslikku kirjeldamist võib pidada grammatika olulisimaks uuenduseks. Kui mõni aastakümme tagasi peeti suulise keele lauseid millekski lohakaks ja justkui katkiseks, siis nüüdses grammatikas esitatakse suulise kõne süntaksi teaduslik käsitlus. Tegelikult on suulise keele kohta ka grammatika esimene ehk foneetika ja fonoloogia peatükk. Seega moodustab suulise keele käsitlus uue eesti keele grammatika puhul justkui raami.

Loomulikult on uus grammatika **huvitav**. Kas teadsid näiteks, et *miks*-küsimumusega mitte ei küsita, vaid heidetakse ette või isegi käsutatakse; et intonatsiooni abil saab eristada lausetüpe, et retoorilistes hüüduudes esineb sagedamini kärinat või et üldisik ehk geneeriline isik võib peale 3. pöörde vormi olla ka 2. pöörde vorm? Või et on olemas niisugune põnev nähtus nagu avertiivsus, mis tähendab, et verbikonstruktsiooniga väljendatud sündmus on peaaegu toimumas, kuid jääb siiski toimumata (nt *klaas pidi juba maha kukkuma*)? Või kas teadsid, mitu direktiivide kesket liiki on eesti keeles olemas?

Kasulik on uus grammatika samuti. Kahtlemata on ta kasulik keeleteadlasele, aga kasulik on uus grammatika ka keelekorraldajale, sest kuigi grammatika on olemuselt kirjeldav ja mitte normiv, tuues välja muutustendentsid (olgu ühe näitena mainitud muuttüübi nihkumised *pesa-* ja *kõne-*tüübi sõnadel), peaksid need tendentsid olema aluseks edasiste normingute kujundamisele. Keeletoimetaja leiab näiteks *da*-tegevusnime konstruktsioonide komakahtluste korral tuge süntaksiosast, terminoloog uue termini sõnamoodustuslikku loogikat analüüsides sõnatuletuse osast, tõlkija siis, kui näiteks kahtleb, kas *des*-vorm mingisse kindlasse funktsiooni sobib või mitte jne. Kasulik on grammatika ka siis, kui õpetajal on vaja kas mõne sõna muuttüüp leida, kirjeldada mõnd grammatilist nähtust või vormi näiteks õppijale või koostada eesti keele õppijatele õppematerjale. Viimaseks puhuks on grammatikas näiteks hulk selgeid ja ülevaatlikke tabeleid.

Uus eesti keele grammatika on **kogukas** – tervelt 1264 lehekülge ikkagi! Ta koosneb lisaks sissejuhatavale, mõistete seletusi ning eesti keele grammatika kirjeldamise traditsiooni kirjeldavale osale viiest sisuosast. Need osad on foneetika ja fonoloogia, sõnamuutmine, sõnamoodustus, süntaks ja suuline keel.

Lõpuks on uus grammatika ka **ilus** – ilus on see raamat nii seest kui väljast. Tekst on mõnusa rahuliku kujundusega, tabelid ja joonised on selged ning ilus on ka keele keerukusele ja teisalt abstraktsusele viitav kaane-kujundus. Kindlasti ei ole aga uus, moodne, huvitav, kasulik, kogukas ja ilus „Eesti grammatika“ ainult vaatamiseks, imetlemiseks ja sirvimiseks, vaid ootab kõikide keelehuviliste uudistamist, avastamist, lugemist ja süvenemist.

Reili Argus

Tallinna ülikooli eesti keele professor,
„Eesti grammatika“ üks retsensentidest